

Mitul lui Prometeu

Prometheus = previziune, prudenta pentru viitor-a fi prevazator, a purta de grija cuiva;

In greceste, Prometeu inseamna prevazator. Nu s-ar zice, din fericire, ca si-a respectat numele. Ceea ce s-a intamplat pe munte, unde Zeus a trimis un vultur sa-i devoreze ficatul, dovedeste nu numai ca titanul a furat focul de la zei, dar ca merita sa-l fure.

Mitul

Prometeu a fost un Titan razvratat impotriva lui Zeus, dar prieten al oamenilor care le-a daruit focul si ratiunea si i-a invatat mestesugurile esentiale; este pedepsit de Zeus pentru activitatea de erou civilizator.

Pe un povârniș al Olimpului, Prometeu se destăinuie iubitei sale, nimfa Eromeni: părăsind odată incinta fastuosului palat al lui Zeus, întâlnit două ființe oropsite de zei și adăpostite în peșteri, pe Than și Li. Erau primii oameni pe care titanul i-a învățat sa vorbeasca, sa rada, si „sa umble drept, cu fruntea in sus!” Dorinta lui fiind sa faca „din fiare oameni,din om – un semizeu”, Prometeu fura focul din Olimp si-l aduce pe Pamant. Desi nu-i dezaproba fapta, zeita Themis, mama lui, se teme ca aceasta poate avea urmari neplacute. Temerile ei se adeveresc in urmatoarele doua acte.

Hefaistos se plange lui Zeus ca focul i-a fost furat, si vinovatul este adus in lanturi. Zeus intentionase sa scuture „parazitii pamantului” si sa zvarle „in lume un pumn de oameni noi”, dar Prometeu ia zadarnicit planurile prin fapta lui nesabuita. Titanul il infrunta pe Zeus si-i spune ca stie cine il va detrona. Pentru ca refuza sa destainuie numele uzurpatorului, Phoibos Apolom si Hefaistos il duc sa-l tintuiasca pe un pisc stancos al Muntelui Caucaz, unde un vultur ii va ciuguli ficatul. In speranta ca vor obtine iertarea, Themis si Eromeni staruie zadarnic pe langa Zeus, care nu se invoiește sa-l elibereze pe razvratat, daca acesta nu-I va spune cine il va detrona.

Hefaistos se arata fara pic de mila in timp ce il tintuieste pe Prometeu de stanca si blandul Phoibos Apolom cauta sa-i tempereze zelul diabolic. Dupa plecarea lor intra in scena Eromeni si Themis si-l roaga pe titan sa cada la invoiala, rascumparandu-si libertatea prin dezvaluirea tainei ce-l sperie pe Zeus. Dar Prometeu se impotriveste si le cere sa vina peste o mie de ani.

Prometeu e eliberat intamplator de Herakles, care ucide vulturul.

Ceea ce impune la Prometeu este dispretul sau fata de zei, asa cum la arbustii prafosi de pe dambul din spatele casei impune faptul ca nu iau culoarea pietrei. Pedepsit de zei „pentru ca a iubit prea mult oamenii”, cum zice Eschil, titanul trebuia sa stie ca amnezia are aspectul stancii , si ca maretia lui sta in curajul de a-si infrunta, cu acelasi orgoliu cu care a furat focul , greta dureroasa pe care o simte in timp ce vulturul ii sfasie carnea. Adevaratul Prometeu sufera infricosator, singur pe o stanca siroind de soare, amintindu-si cum s-au petrecut lucrurile, mai intai la impartirea unui animal sacrificat unde el, titanul, l-a maniat pe Zeus rezervandu-i partea cea mai rea, apoi celelalte; focul, care este pentru el ceea ce era Sfinxul pentru Oedip, puncte unde viata i s-a schimbat esential, capatand un sens la care va raporta apoi totul...Singur, intr-o betie de lumina, de albastru si sa nu poti sa uiti, sa nu poti sa ierti, sa deschizi ochii doar pentru a privi sumbrul cer, sa deschizi buzele doar pentru a murmura ca nimeni nu poate fi egalul zeilor decat dupa ce a disprețuit frica si si-a contemplat mainile, toate acestea cer, firesc, un inteles mai adanc ca sa aiba dreptul la glorie. Prometeu se crispeaza, pentru a nu urla, dar mai ales pentru a nu regreta pricina suferintei sale. Il doare carnea sfasiata de vultur, iar aceasta e cea mai vie dovada a focului furat de la zei. Vorbele lui sunt din ce in ce mai limpezi, pe masura ce ghearele vulturului il fac sa striveasca de durere cuvintele...

„ Acest vultur e dovada libertatii mele in fata cerului. El imi scurma ficatul, dar ceea ce urmareste Zeus este sa-mi ucida memoria, sa ma faca sa uit ca am furat focul si l-am dat oamenilor...”

„Dar n-am furat focul ca sa-l arunc in noroi.”

„Ar trebui sa le strig zeilor: Iata de ce am furat focul si l-am dat oamenilor; pentru ca voi nu-l meritati! La flacara lui, oamenii vor spera, in schimb buzele voastre surad la fel pe intuneric ori in lumina...”

Socotit fiu al Titanului Iapetos si al Nimfei Klymene, Prometeu e insa o divinitate complexa, in unele variante, un demiurg participand impreuna cu fratele sau Epimetheus, din sarcina zeilor, la antropogonie (oamenilor, facuti din resturi de materie ramase de la crearea animalelor, le echilibreaza fiinta cu focul furat de la Hephaistos si ratiunea furata de la Athena), apoi singur la instruirea omenirii, pe care o invata navigatia si agricultura, ca si numeroase alte arte si mestesuguri; apoi, o salveaza ca specie de la potop, ajutand si instruind perechea supravietuitoare Deukalion si Pyrrha; de asemenea, dupa o versiune, in cele din urma iertat si primit in Olimp, dupa ce, ranit si vrand sa scape de suferinta, Centaurul Hiron isi schimba nemurirea pe mortalitatea lui Prometeu. Mitografiile vechi ii reduceau activitatea numai la rapirea focului: „Viteazul fiu al lui Iapetos a stiut sa-l amageasca [pe Zeus] si a furat, intr-o nua gaunoasa, lumin stralucitoare a neostenitului foc” (Hesoid, Theogonia, v. 561-569). Aceasta ii si deruta pe unii comentatori, adesea improvzati, care au incercat sa descifreze originea mitizarii focului: „Primejdia pe care o reprezentau pentru aristocrazia preoteasca incercarea de a pune stapanire pe fortele naturii constituie sensul fundamental al mitului lui Prometeu. Focul a apartinut de la inceput cerului: omul nu avea nici un drept sa si-l insuseasca” (John D. Bernal). Raportul cronologic e insa invers: desoperirea focului precede construirea religiei; cum se vede mai clar in cultul focului la iranieni, focul a fost sacralizat tocmai spre a nu fi uitata sau respinsa de oameni producerea lui artificiala. Focul furat a fost adus de Prometeu intr-o tulpina de trestie mediteraneana, din specia *nartex* (*ferula communis*) care are intr-adevar o maduva lent combustibila, arzand mocnit fara a incendia lemnul tulpinii. In acest sens, Prometeu are mai multi similari in mitologia generala. Filologii indianisti au sugerat, pentru numele *Prometheus*, un etimon sanscrit: *pramatha* (producator de foc prin frecare), care insa nu se acorda cu ideea mitica a focului furat din cersi ascuns intr-o ferula, o idee ce pare mai legata de obtinerea indrazneata a focului dintr-o padure incendiata de traznet. La origine, in simbolul prometeic este continuata vechea dualitate arica a focului, care reiese mult mai clar din mitologia vedica (cei doi Agni :focul benefic si focul malefic). Traditia greaca a redus insa, prin sinteza, atributele prometeice la cele pozitive, recompunand personajul in ipostaza de erou civilizator complex, intrucatva un Adam, creator de semintii omenesti, insa numai dupa potopul universal. Dar catalogul atributelor prometeice este mult mai bogat : „Numai eu - spune Prometeu - am stat stavila pentru ca, doborate de traznet, fapturile omenesti sa nu ajunga sa populeze tinutul lui Hades”. Smulgandu-i pe oameni „din prostia in care zaceau”, Prometeu i-a facut „iscoditori si mestesugari”. „Nestiind sa foloseasca nici caramizile, nici cheresteaua pentru a-si cladi case luminoase, [oamenii] traiau ca lacoma furnica, in bordeie intunecoase sapate sub pamant”; dupa arhitectura, Prometeu le-a oferit astronomia, facandu-i sa observe „rasaritul si, cee ce e si mai greu de recunoscut, asfintitul astrelor”. De la starea arcadica primordiala el i-a ridicat la cunoastere si civilizatie (asa cum sugereaza chiar doua etimologii propuse pentru numele *Prometheus*: *prometheomai* – a purta de grija si *prometheia* - previziune); traditia transcrisa de Eschil indica un zeu poliatributiv: „Pentru ei am gasit cea mai frumoasa dintre stiinte: aceea a numerelor; am alcatuit imbinarea literelor si am intemeiat memoria, muma Muzelor, sufletul vietii. Eu am fost cel dintai care am pus vitele la jug. [...]. Prin mine, telegarii invatati la ham au ajuns sa traga carele, intru desfatara belsugului. Nimeni altul decat mine n-a inventat aceste trasuri inaripate in care navigatorii pot rataci pe mari [...]. Prin amestecurile salvatoare pe care i-am invatat sa si la faca, toate bolile se vindeca. Eu am intemeiat, in toate ramurile, arta de a ghici viitorul. [...]. Bunurile folositoare ingropate in pamant: arama, fierul, argintul si aurul, cine s-ar putea lauda ca le-a descoperit inainte de mine?” Urmand descrierea atributiva a lui Eschil, tindem sa vedem in Prometeu simbolul omului ridicat peste conditia arcaidca a salbaticiei, un *homo inventor* , mai mult decat un simplu *homo habilis* (Eschil, *Prometeu inlantuit*, I,2,3;III,1).

In concluzie Prometeu reprezinta forta inteligentei care l-a eliberat pe om de ignoranta si sclavie. Suferintele indurate de Prometeu, deci de geniul activ, dinamic, temerar, sunt inseparabile de maretia acestuia care lupta impotriva opresiunii si prejudacatilor de orice fel.

Eroul civilizator are atributele unui demiurg si se caracterizeaza „prin sfidatoarea lui libertate de creatie”. Iata apoi o alta trasatura pe care o vom intalni si la tandemul Prometeu-Epitemeu : „Chipul eroului civilizator ne propune inca o enigma. Adesea avem in fata o pereche de gemeni, dintre care unul este cu adevarat eroul, fratele sau marginindu-se la rolul sau nerod care il parodiaza pe eroul autentic.

Atena a fost orasul unde fiul lui Iapet s-a bucurat de o popularitate sigura: dovada sunt sarbatorile celebrate in cinstea lui. Ne-o spune Pausanias:

„In Academie exista, de asemenea, un altar al lui Prometeu, care este punctul de plecare al unei intregeri ce se indreapta spre oras si care se face tinand in maini torte aprinse. Intrecerea consta nu numai in a sosi cel dintai, ci si in a pastra torta aprinsa”.

Sarbatorit la Atena, alaturi de protectoarea cetatii si de Hefaistos, prometeu, divinitatea olarilor si faurarilor, era contestat de argieni, care pretindeau ca regele lor Phoroneus, fiul lui Inachos si fratele urgistiei Io, a adus focul din cer si „a adunat lalolalta el cel dintai pe oamenii care traisera pana atunci raspanditi, locuind unii intr-o parte, altii intr-alta”.

Bibliografie:

„Prometeu, Erou al literaturii universale”, Editura Albatros